

SỰ PHÁT TRIỂN NGHĨA TỪ VỤNG TIẾNG VIỆT TỪ 1945 ĐẾN 2005

■ DUY ANH (tổng hợp)

Công trình bao quát sự biến đổi nghĩa - một địa hạt trừu tượng gắn liền ngôn ngữ - tư duy - văn hoá trên một loại thực thể trọng tâm của Ngữ nghĩa học: Ngữ nghĩa học từ vựng.

Nội dung tổng thể của công trình gồm 7 chương: 1. Phạm vi nghiên cứu và nhân tố biến động; 2. Giới thuyết các thực thể nghĩa từ vựng và cách tiếp cận; 3. Sự phát triển nghĩa ví mô: Tầng nghĩa thực tiễn; 4. Sự phát triển nghĩa ví mô: Tầng nghĩa trí tuệ; 5. Sự phát triển nghĩa vi mô: Tầng nghĩa trí tuệ; 6. Sự phát triển nghĩa vi mô: Tầng nghĩa biểu trưng; 7. Nguyên nhân và tác dụng của sự phát triển nghĩa từ vựng. Sợi chỉ đỏ quán xuyên nội dung qua 7 chương sách là làm sáng tỏ sự phát triển một thực thể nội dung tinh thần trí tuệ tinh cảm Việt Nam qua nội dung hệ thống ngữ nghĩa từ vựng tiếng Việt thời kì nghiên cứu.

Để có cơ sở lý luận và thực tiễn vững chắc cho công trình, tác giả đã bỏ ra 10 năm nghiên cứu và công bố trước đó 2 công trình làm tiền đề thực tiễn và lý luận cho công trình này. Đó là "Lịch sử từ vựng tiếng Việt thời kỳ 1858-1945" (NXB Khoa học Xã hội, Hà Nội, 2003) và "Ngữ nghĩa học" (NXB Giáo dục, Hà Nội, 2008).

Công trình có nội dung phong phú, vừa bao quát lý thuyết về cơ sở lý luận, quan niệm mới về bản chất nghĩa, tầng nghĩa, kiểu nghĩa...; vừa làm rõ về sự tồn tại phát triển nghĩa tầng ví mô mà nét mới là tầng nghĩa trí tuệ và tầng nghĩa đã có truyền thống và bản sắc: tầng nghĩa biểu trưng.

Trong công trình, sự phát triển nghĩa từ vựng tiếng Việt đã được khảo sát vừa theo chiều ví mô, có tính chất khái quát cho toàn bộ hệ thống nghĩa từ vựng tiếng Việt, vừa theo chiều vi mô, có tính khái quát cho toàn bộ hệ thống nghĩa từ vựng tiếng Việt, đi vào các tầng nghĩa cụ thể: từ tầng nghĩa trí tuệ đến tầng nghĩa thực tiễn và tầng nghĩa biểu trưng. Sự

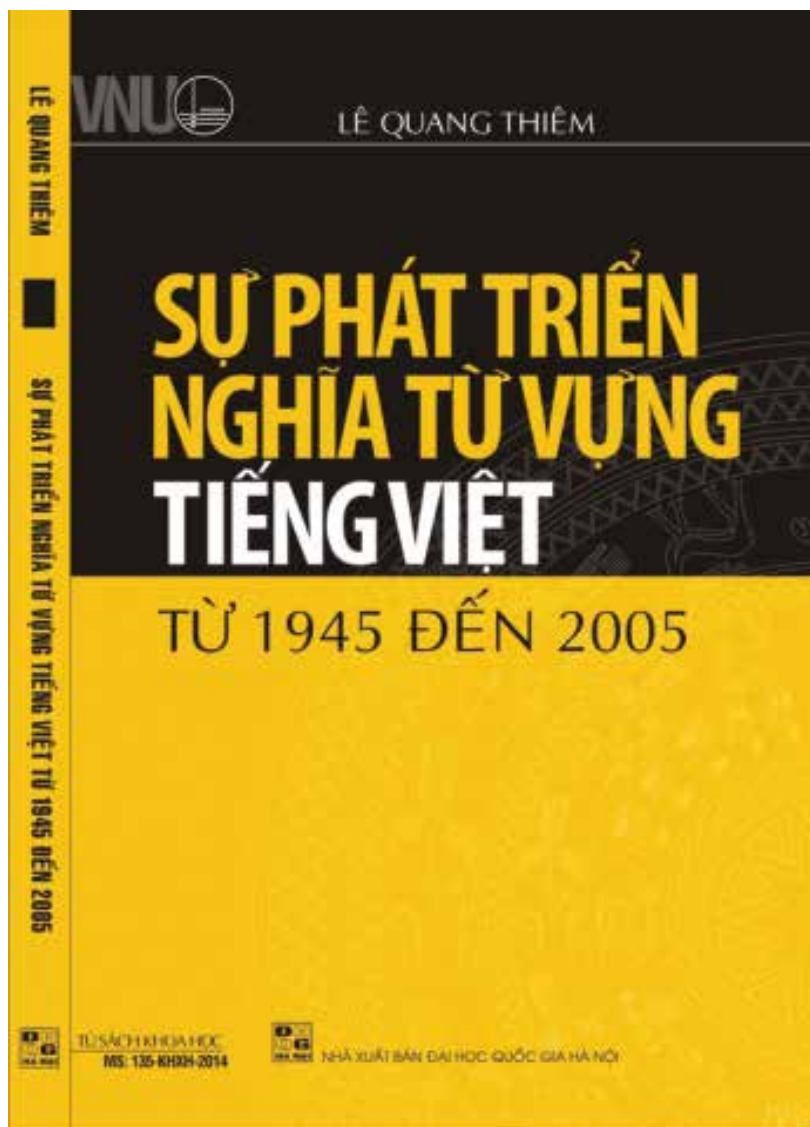
Công trình "Sự phát triển nghĩa từ vựng tiếng Việt từ 1945 đến 2005" của GS.TS Lê Quang Thiêm (Khoa Ngôn ngữ học, Trường ĐHKHXH&NV) là kết quả của một quá trình nghiên cứu dài hơi, về một lĩnh vực nghiên cứu mới về lịch sử phát triển từ vựng trên quan điểm lý luận hiện đại thời hậu cấu trúc phát triển tiếng Việt hiện đại, giai đoạn tiếng Việt hành chức Ngôn ngữ quốc gia giai đoạn 1945-2005. Công trình vừa được nhận giải thưởng Khoa học và Công nghệ ĐHQGHN 2011-2015.

phát triển nghĩa từ vựng tiếng Việt được làm sáng rõ thông qua những khảo sát nghĩa của từ vựng trong hoạt động chức năng, qua ngữ cảnh sử dụng, qua mô tả nghĩa trong từ điển và qua những nghiên cứu đã được khẳng định về mặt khoa học và tính hiệu quả của cách tiếp cận, xem xét nghĩa từ vựng như là một hệ thống động.

Sự phân tích luận giải, chứng minh, thuyết phục bao quát nguồn ngữ liệu điều tra công phu, phong phú nhiều nguồn, từ khoa học, văn học, văn bản, hành chính công vụ suốt một thế kỷ mà mốc khởi đầu là Văn bản Đông kinh nghĩa thực cho đến các từ điển ngữ văn, từ điển thuật ngữ, Bách khoa thư Việt Nam...

Đây là công trình đầu tiên trong Việt ngữ học nghiên cứu công bố một cách bài bản, khoa học sự phát triển nghĩa từ vựng tiếng Việt trong vòng 60 năm. Tác giả đã chọn và xác lập một cơ sở lý luận, quan niệm đổi mới về quan niệm nghĩa về cách tiếp cận, về nguồn ngữ liệu để phân tích, đánh giá và bao quát sự phát triển nghĩa từ vựng. Công trình có cách tiếp cận đơn ngành Ngôn ngữ học, kết hợp đa ngành Triết học, Xã hội học, Tâm lý học với văn hoá trong thẩm định, đánh giá, luận giải hiện tượng hệ thống được nghiên cứu. Công trình cũng được đánh giá là có cách nhìn “mở”, đặt tiếng Việt trong quan hệ khu vực và tiếp nhận quốc tế trong phát triển.

Theo GS.TS Vũ Đức Nghiệu (Trường ĐHKHXH&NV), công trình đã trình bày một khối lượng nội dung và kết quả nghiên cứu phong phú, với hướng đi và cách tiếp cận mới, để đáp ứng yêu cầu mới trong phân tích, lý giải và định hướng phát triển của thực tiễn tiếng Việt hơn nửa thế kỷ qua. Trong lĩnh vực nghiên cứu về sự phát triển của nghĩa từ vựng tiếng Việt cho đến nay, đây là chuyên khảo có nội dung khảo luận

được trình bày phong phú, đa diện và cập nhật nhất.

PGS.TS Phạm Hùng Việt (Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam) nhận xét: Đây là công trình nghiên cứu được thực hiện rất công phu, cẩn trọng, có nhiều điểm mới. Nội dung công trình đã cung cấp được những kiến thức rất cần thiết về sự phát triển nghĩa từ vựng tiếng Việt trong một giai đoạn lịch sử theo một hướng tiếp cận mới, nhằm khảo sát đầy đủ và toàn diện các phương diện khác nhau của nghĩa từ vựng tiếng Việt. Công trình đánh dấu một bước phát

triển mới, rất quan trọng trong nghiên cứu ngữ nghĩa từ vựng tiếng Việt.

PGS.TS Hà Quang Năng (Viện Từ điển học và Bách khoa thư Việt Nam) cho rằng đây là cuốn sách đánh dấu bước phát triển dài về “chất” trong nghiên cứu ngữ nghĩa học từ vựng tiếng Việt, đặt nền móng cho hướng tiếp cận “động” trong nghiên cứu nghĩa từ vựng tiếng Việt vừa toàn diện, hệ thống lại vừa cụ thể, chi tiết.